

א. לדברי רבי מאיר, רואים את הנגעים במועד להקל אבל לא להחמיר – שאם יראה הכהן שהוא טמא, ישתוק ולא יטמאנו כדי שלא לצער ברגל. וחכמים אומרים (– רבי יוסי): לא להקל ולא להחמיר. (לטהרו או לטמאו – חייב לטהר או לטמא ואינו יכול לשתוק).

ופירש רבא: לא נחלקו בטהור – שאין רואים. בהסגר ראשון – שרואים. (רש"י ועוד: בסוף שבוע הסגר ראשון; שאם מטהרו הרי משמחו, ואם לאו הלא משאירו במצבו הקודם [ואינו חייב להחליטו. ע' בראשונים] ואין כאן צער. ר"י: בתחילת הסגר ראשון, לדברי הכל יכול לשתוק, שאין אני קורא בו עדיין 'לטהרו או לטמאו', אבל בסוף הסגר ראשון אפשר שאין יכול לשתוק ולכך אוסר רבי יוסי לראות, שמא פשה הנגע ויצטרך להחליטו מיד. והוא הדין בסוף הסגר שני). במה נחלקו – בהסגר שני, האם רואה להקל או ימנע מלראות שמא יצטרך להחליטו.

רבי הכריע במחלוקתם וחילק בין מצורע מוסגר למוחלט; לפי ברייתא אחת פסק כרבי יוסי במוחלט, שאם יטהרנו ייאסר באשתו בימי ספורו, אבל כל עוד הוא בימי חלוטו, סובר התנא הזה שמותר באשתו, וכדלהלן. ואילו במוסגר הכריע רבי שיכול לראותו כי גם אם יחליטנו יהא מותר באשתו הלכך אין לחוש [אעפ"י שהוא פורש בחלוטו מצנות בני אדם אחרים]. ולפי ברייתא אחרת הכריע רבי להפך; במוסגר כרבי יוסי, שמא יחליטנו ויפרישנו מצנות בני אדם וצער הוא לו, אבל במוחלט יראנו, שהרי הוא כבר מבודד כעת [ואינו חושש לצער שיצטרך לפרוש מאשתו בימי ספורו אם יטהרנו].

אף לרבי מאיר אין הכהן רשאי לשתוק אלא ברגל כדי שלא לצער, אבל בשאר ימות השנה, חייב לטהרו או לטמאו (תורא"ש עפ"י משנת נגעים. וכן כיוון השפת-אמת ובוה יישב קו' התוס' ד"ה יש). ולכאורה מדבריהם משמע שלא סברו כן). הלכה כרבי יוסי (ר"ף, רמב"ם).

ב. מצורע בימי ספורו (= כסופר שבעת ימים לטהרתו) אסור בתשמיש המטה (וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים). לדברי רבי (יהודה), דוקא בימי ספורו אסור אבל בימי חלוטו מותר (שבעת ימים יספרו לו – ימי ספירו ולא ימי חלוטו. וכן אמר רבי שעוזיהו המלך הוליד את יותם בזמן שהיה מצורע מוחלט). ואילו רבי יוסי ברבי יהודה אוסר; קל וחומר ימי חלוטו מימי ספורו.

א. לרש"י, מצורע בימי הסגרו אסור בתשמיש לכולי עלמא. והתוס' חולקים וסוברים שימי הסגרו שוים לימי חלוטו.

ב. הרמב"ם (טומאת צרעת י,ו) פסק שהמצורע המוחלט מותר בתשמיש המטה.

ג. מצורעת מותרת בתשמיש, אף בימי ספורה (ע' כריתות ה: רמב"ם הל' טומאת צרעת יא,א).

דפים ז – ח

ד. א. האם הכהן רשאי להמתין מלטמא את הנגע בגלל דבר מצוה או דבר הרשות?
ב. האם רואים את הנגעים בלילה? ומה דין סומא באחת מעיניו לראיית נגעים?

א. רשאי הכהן מלהמנע מלראות הנגע בגלל דבר מצוה, כגון חתן שנולד בו נגע, נותנים לו שבעת ימי המשתה לו ולביתו ולכסותו, וכן ברגל – נותנים לו שבעת ימי הרגל. (רבי יהודה דרש מוביזים הראות בו... יש יום שאתה רואה בו ויש יום שאי אתה רואה בו. ודרש כן מיתור ו של וביזים (אביי) או מיתור המלה כולה (רבא). ולרבי, יש ללמוד זאת מכך שממתנינים לטמא את הבית הנגוע עד שיפנו את כליו, קל וחומר לדבר מצוה).

לרבא, לרבי רשאי להמתין אף לדבר הרשות (שלומד נגעי אדם מנגעי בתים שממתינים לטמאות מפני דבר הרשות. ורבי יהודה סבר שאין ללמוד מצרעת בתים שחידוש היא, שאף עצים ואבנים טמאים).

ב. אין רואים נגעי בתים בלילה, הן בנגעי בתים הן בנגעי הגוף (ביום (אביי); כנגע נראה לי בבית – לי ולא לאורי. רבא).
סומא באחת מעיניו אינו רואה נגעים (לכל מראה עיני הכהן).

דף ח

- טו. א. האם מלקט אדם עצמות אביו ואמו ברגל? האם נוהגים אבלות בעת ליקוט עצמות?
ב. האם מותר להספיד ולעורר על המת בסמוך לרגל?
ג. האם מותר במועד לחפור כוכין וקברות ולחנכם; לעשות ארון למת ושאר צרכיו; לעשות נברכת?
א. לדברי רבי מאיר, מלקט אדם עצמות אביו ואמו ברגל מפני ששמחת הרגל עליו ואינו מצטער בכך (אביי). רבי יוסי אומר: אבל הוא לו ואסור.
א. אף על פי שהמלקט עצמות קרוביו נוהג בשל כך דין אבלות כדלהלן, סובר רבי מאיר הואיל ואבלות זו מדרבנן, הרגל דוחה אותה (עפ"י גמוקי יוסף).
ב. הלכה כרבי יוסי (רי"ף ועוד). ויש שפסקו כרבי מאיר (עפ"י רמב"ן ורשב"א ועוד. וע' בשפת אמת ובחדושים ובאורים).
ג. ליקוטו לו עצמות במועד – המאירי מצדד לומר שקורע (וע' גם באור זרוע), אך למעשה יש לנקוט כתורא"ש שפטור לגמרי מקריעה. ובשו"ת חתם סופר (יו"ד שכג) כתב שאפילו צרורים עדיין בסדינו ולא נקברו עד לאחר הרגל – אינו מתאבל ואינו קורע (עפ"י מנחת שלמה ח"א עג).

המלקט עצמות אביו ואמו – הרי זה מתאבל עליהם כל היום, ולערב אין מתאבל עליהם. אמר רב חסדא: אפילו צרורים לו בסדינו.

- א. רש"י מפרש: אעפ"י שהם בסדינו ואינו מלקטן ואינו רואה אותן, מתאבל עליהן כל זמן שלא נקברו. ויש מפרשים: אפילו צרורים בסדינו אינו מתאבל עליהן אלא ביום הליקוט ולא בערב (עתוס, וכן פירש גמוקי-יוסף). וכן משמע מהרמב"ם ושו"ע (יו"ד תג, א). וכן משמע שנקט להלכה במנחת שלמה (ח"א עג וח"ב צה). ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א רס) הורה להחמיר כשיטה הראשונה [שכן משמע בחתם-סופר שנג. ואפשר שכן היא גם דעת מהר"ם והרא"ש, ע"ש].
לאחר הקבורה, יש אומרים שנוהג שוב באבלות עד הערב, כדין 'יום קבורה' (ע' חו"א יו"ד ריג). ויש שכתבו לפטור (ע' גשר החיים כו; חדושים ובאורים).
ב. אביו ואמו לאו דוקא, אלא כל מי שקורע עליו במוותו, קורע עליו בשעת ליקוט עצמות. וכן לענין דין איחוי הקרע, ליקוט עצמות כקבורה [ולמעשה המנהג הוא שקורעים טפח ובגד עליון בלבד. ע' מנחת שלמה ח"א עג]. אין מלקטים עצמות עם חשכה. היה עומד ומלקט ביום, וחשכה – מותר ביום שלאחריו.
אין עומדים בשורה ואין אומר ברכת אבלים, אבל אומר תנחומים לעצמו, ואין מברים עליו בחבר-עיר אלא בתוך ביתו.

- הפוסקים נקטו שאבלות יום אחד שבליקוט עצמות דינה כשאר דיני אבלות, כגון נעילת הסנדל רחיצה וכפיית המטה וכד' (עב"י יו"ד תג, דלא כנמו"י שפירש התאוננות בעלמא). ואפשר שבכל יום הליקוט פטור מתפלין (עפ"י מנחת שלמה ח"א עג וח"ב סו"ס"י צה).
- ג. אין שמועה לליקוט עצמות, ודוקא ביום אחר אבל אם שמע על הליקוט ביום הליקוט – מתאבל עד הערב. אין אומרים על ליקוט עצמות קינים ונהי אלא דברי קילוסין – פירוש, שבחיו של מת. ויש מפרשים: קילוסין להקב"ה שהוא ממית ומחיה (רא"ש, עפ"י ירושלמי).
- יש להסתפק כששמע שאתמול ליקטו עצמות אביו ואמו, וכעת הם עדיין צבורים ולא נקברו, האם צריך להתאבל באותו יום ששמע. וצ"ע. ואולם אם ליקט ביום ולא קרע ולא התאבל [אעפ"י שהזיד] וחשכה, ועדיין הם צבורים – שוב אינו מתאבל למחר (עפ"י מנחת שלמה ח"א עג וח"ב צה,א. וכל זה לפי מה שנקט להלכה שאין דין אבלות אלא ביום הליקוט, אבל לפי השיטות שמתאבל עד הקבורה [וכן הורה הגרמ"פ כנ"ל] – ודאי מתאבל).
- ד. יש דעה בירושלמי (כאן ובפסחים ה,ח) שבהעברת ארון נוהג דין ליקוט עצמות, ויש דעה שבארון של אבן אין בו דין ליקוט, ויש אומרים אף בשל עץ. ואולם הפוסקים השמיטו דין זה, ונראה שלהלכה יש להחמיר בדבר (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א רס. ובהזון איש (יו"ד ריג,א) כתב שבארון של אבן אין דין ליקוט עצמות, ובשל מתכת מסתבר שיש). ויש אומרים שאם לא הוציאו העצמות מהארון אלא מעבירים וקוברים אותו באותו ארון – אין בו דין ליקוט עצמות (ע' הר צבי יו"ד רצו; מנחת אלעזר ח"ד יב; גשר החיים).
- ה. דינים נוספים בליקוט;
לדברי רבי עקיבא, אין לאדם ללקט בעצמו עצמות אביו ואמו אלא אחרים ילקטו לו.
רבי יוחנן בן נורי אומר: ליקוט עצמות אינו אלא משיכלה הבשר. כלה הבשר אין הצורה ניכרת בעצמות.
- אין לערב עצמות שני מתים כאחד אלא קובר כל אחד בארון נפרד (עפ"י מסכת שמחות יב. מובא ברא"ש). ונקטו הפוסקים שכל שהבשר קיים אין ללקט עצמות אביו, ונכון שלא ילקטם גם אחר שכלה הבשר.
- ו. המלקט עצמות הריהו עוסק במצוה ופטור מן המצוה ואם רצה להחמיר על עצמו – לא יחמיר, מפני כבוד עצמות. רבי יוחנן בן נורי אומר: ירחיק ד' אמות ויקרא קריאת שמע. בן עזאי אומר: אם היו בספינה – מסלקן לצד אחד ויקרא. רבי יצחק אומר: של קרובים פטור ושל אחרים חייב. רבן שמעון אומר: בשבת חייב ובהול פטור. רבי נתן אומר: אם יש חבילתו על כתפיו פטור, שזיקת שמירתו עליו ולא זיקת התפלה. כתב הרמב"ן ז"ל: הלכה כתנא קמא שפטור בכל ענין (מובא ברא"ש). ואולם כאשר אינו עוסק במצוה בפועל לא נפטר ממצוות כאונן (ע' יו"ד תג; חזו"א יו"ד ריג,א).
- ב. לא יעורר אדם על מתו (= יזמין הספד ובכ"י) ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום. לרב, הטעם הוא כמעשה שהיה שהיו לאדם מעות מזומנים לעליה לרגל וניתנו בשביל ההספד ונמנע מלעלות לרגל. ולשמואל הטעם הוא לפי שאין המת משתכה מן הלב שלשים יום. ואמרו שהספד בחנם יש ביניהם; לרב מותר ולשמואל אסור.
- א. אמרו בירושלמי: לא שנו אלא בישן, שמת המת קודם שלשים יום, אבל בתוך שלשים הרי הוא כבר אבל על המת ואין בהספד תוספת אבל ומותר (ואפשר שתלמוד שלנו חולק על כך. ע' שער

המלך סוף הלכות יו"ט. ומשמע בירושלמי שהלכה כשמואל [כי לרב אין מקום לחלק בין מת חדש לישן] (עפ"י ראב"ד רמב"ם ועוד. וכן נקט בשלחן-ערוך. ויש אומרים שאף לרב יש מקום לחלק בין חדש לישן. עפ"י תורת האדם לרמב"ן, ענין הספד. וכן משמע בטור – ותמה על כך השע"מ. וע' שפת אמת). ויש שנקטו להלכה כרב (תוס' ורמב"ן ועוד. וכתב ב'חדושים ובאורים' שכשיש צדדי התר נוספים יש לצרף דעת הפוסקים כרב). ויש אומרים שבזמן הזה מותר, שהרי אין עלייה לרגל. ויש חולקים (ע' תורת האדם; ריטב"א ורא"ש; יו"ד שמוז).

יש אומרים שראש השנה ויום הכפורים אינם כרגלים לענין זה (עפ"י ישועות יעקב; אגרות אוזב. וע"ע במאור ישראל כאן).

ב. אף על פי שהספד אסור במועד, הדעת נוטה להתיר לאבל עצמו להספיד, ואף אם מעורר אחרים לכבי. ועדיין צריך עיון לדינא (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א קסה).

ג. אין חופרים כוכים [בחפירה] וקברות [בבנין] במועד (משום טירחה יתרה). אבל מחנכים את הכוכים – שאם היה ארוך מקצרו (רב יהודה). במתניתא תנא: מאריך בו ומרחיב בו.

יש מפרשים שמדובר כשאין מת מזומן לקברו, אבל כשיש מת – מותר לחפור. ויש אוסרים בכל אופן מפני שאפשר למצוא כוכים וקברות הרבה. ומפני הטעם הזה יכול להיות שבזמן הזה מותר, לפי שאין מכינים כוכים וקברות מחיים (עפ"י תוס'). והרי"ף פירש אין חופרים כדי לקבור לאחר המועד. ומשמע שלחנכם מותר אף לצורך זה. ויש חולקים. ויש סוברים שקברים כגון שלנו שהם עשויים בחפירת קרקע ואינם חקוקים באבן, מותר לחפרם במועד (עפ"י ראב"ד רז"ה מהר"ם מרוטנבורג).

עושים ארון עם המת בחצר, אבל לא בחצר אחרת [ובמת מפורסם עושים אפילו בשוק (ירושלמי). ונראה שאנו שקהילותינו קטנות נחשב 'מפורסם' בכל המתים (עפ"י תוס'; הג"א בשם מהר"ם)]. רבי יהודה אוסר אלא אם כן יש עמו נסרים מוכנים (כי טורח גדול לעשות נסכים). רשב"ג אומר: אף מביאים עצים ומנסרים בצינעא בתוך ביתו.

הלכה כרשב"ג, שסתם מתניתין כמותו (רי"ף ראב"ד ועוד. ומשמע שאם יש לו נסרים מוכנים – מותר להכין אף בפרהסיא, וכ"מ ברמב"ם. ואולם מלשון הטור משמע שבכל אופן לא יעשה בפרהסיא. עפ"י שפת אמת). והכל מודים שאין לחטוב עצים או לחצוב אבנים מההר (ירושלמי, מובא ברי"ף). עושים כל צרכי המת; גוזזים לו שער ומכבסים לו כסותו.

עושים נברכת במועד (- בריכה לכיבוס, גדולה וקטנה. ודוקא לצורך אותם דברים שהתירו לכבס במועד. ויש מפרשים: לרחוץ את המת ותכריכיו. עפ"י תוס').

דפים ח – ט

טז. האם מותר לשאת נשים במועד או בערב הרגל?

אין נושאים נשים במועד, לא בתולות ולא אלמנות, ולא מייבמים – מפני ששמחה היא לו [ואין מערבים שמחה בשמחה (רב יהודה אמר שמואל; רבי אלעזר בשם ר' אושעיא / חנינא), כמו שדרשו מחנוכת הבית דשלמה, שעשו משתה שבעה ימים ולאחריהם עוד שבעה ימי החג; או מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו (רבה בר רב הונא) ונאמר ושמחת בחגך – ולא באשתך (רב. ודרשה גמורה היא ולא אסמכתא. תוס'); או מפני